

UOT 94 (479.24)

HEYDƏR ƏLİYEVİN ƏSƏRLƏRİ MÜSTƏQİL AZƏRBAYCANIN İQTİSADI İNKİŞAFINI ÖYRƏNMƏK ÜÇÜN MƏNBƏ KİMİ**Elnur N.ƏBİLOV***

Heydər Əliyev Azərbaycana iki dəfə rəhbərlik etmişdir və hər ikisində Azərbaycanı tənəzzüldən, böhrandan xilas edərək inkişaf yoluna qoymuşdur. Bu isə birbaşa onun iqtisadi dünyagörüşü ilə bağlı idi. Ulu öndər Azərbaycan iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək üçün iqtisadi islahatların həyata keçirilməsini, həmçinin xarici investisiyanın Azərbaycana gəlməsi, xarici investorlara Azərbaycanda əlverişli şəraitin yaradılması, Azərbaycanda özəl sektorun inkişafı üçün imkan, əlverişli şərait yaradılmasını qarşısına əsas vəzifə kimi qoymuşdu. Bundan əlavə, Xəzər dənizinin enerji ehtiyatlarını ilk dəfə dünyaya təqdim etmək təşəbbüsü də məhz Heydər Əliyevə məxsusdur. Bu isə onun öz dili ilə desək, Azərbaycan dövlətinin dünya birliyi qarşısında xüsusi xidmətidir.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, Azərbaycanın iqtisadi inkişafı, neft strategiyası, iqtisadi islahat, iqtisadi əlaqələr

Giriş. Ümummillə lider Heydər Əliyev bütün ömrünü Azərbaycanın tərəqqisinə, xalqının xoş günlərə qovuşmasına həsr etmişdir və o həm sovet dövründə, həm də müstəqillik illərində bu məqsədinə çatmaq üçün əsas təminatı iqtisadiyyatın inkişafında görmüşdür. Ulu öndər hər zaman qeyd edirdi ki, iqtisadiyyatı güclü olan dövlət hər şeyə qadirdir və istənilən müstəqilliyin kökündə iqtisadiyyat durur. Bu mənada Azərbaycanın iqtisadi inkişaf strategiyası, xüsusilə də neft siyasəti strategiyasının işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi həmişə Heydər Əliyev irsində ön planda olmuşdur. Bu bir reallıqdır ki, Heydər Əliyev Azərbaycan tarixində ilk dəfə olaraq xalqın bu dəyərli sərvətinin milli müqəddəratımızda oynadığı rolu ətraflı araşdıran, düzgün qiymət verən dövlət xadimidir.

Heydər Əliyevin Azərbaycanın iqtisadi inkişaf strategiyasına baxışı. 1993-cü il iyunun 15-də xalqın tələbi və istəyi ilə yenidən hakimiyyətə qayıdan Heydər Əliyev Azərbaycanın iqtisadi cəhətdən ağır vəziyyətdə olduğunu yaxşı başa düşürdü. Heydər Əliyev bu iqtisadi geriliyi tezliklə

---

* *Bakı Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsinin dekan müavini, dissertant; elnurabilov@bsu.edu.az; ORCID ID: 0000-0002-3539-069X*

aradan qaldırmaq və inkişaf yoluna qədəm qoymaq üçün Azərbaycanın bütün iqtisadi imkanlara malik olduğunu dönə-dönə vurğulayırdı: “Azərbaycanın iqtisadi potensialı, geopolitik-coğrafi vəziyyəti respublikamız, xalqımız üçün böyük, gözəl, xoşbəxt gələcək təmin edir. Azərbaycan tükənməz təbii sərvətlərə, zəngin sənaye, aqrar və sosial ehtiyatlarına, lazımı intellektual potensiala, əsaslı istehsal fondlarına, istənilən qədər işçi qüvvəsinə malikdir. Bütün bunlardan respublikanın müstəqilliyini möhkəmləndirmək və insanların həyat səviyyəsini yaxşılaşdırmaq üçün səmərəli istifadə olunmalıdır.” [1, 93].

Ulu öndərin bu fikirləri qısa zamanda öz nəticəsini göstərdi və Azərbaycan tez zamanda iqtisadi böhrandan xilas ola bildi. Heydər Əliyev böhrandan xilas olmaq, həmçinin vergi və sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi üçün geniş islahatlar proqramının həyata keçirilməsini mühüm hesab edirdi: “İqtisadiyyatımızın bu günü və gələcəyi yalnız və yalnız iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi ilə bağlıdır. İqtisadi qanunlar, prinsiplər əsasında işi qurmalıyıq ki, bu gözəl torpağımızdan, mövcud iqtisadi potensialımızdan səmərəli istifadə edək.” [1, 93].

Heydər Əliyev insanların hər birinin öz işi ilə sərbəst, özü istədiyi kimi məşğul olmasına şərait yaratmaq üçün sahibkarlar təbəqəsi yaratmaq və insanlara mülkiyyətçilik keyfiyyətləri aşılamağı vacib hesab edirdi. 1993-cü ildə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Sahibkarlığının İnkişafı” (1993-1995) adlı Dövlət proqramı Azərbaycanda sahibkarlığı inkişaf etdirmək üçün atılmış ilk addım idi. Dahi siyasətçi istehsalla məşğul olan müəssisələrin sahiblərinə yardım etməyi, onların problemlərini həll etməyi əsas vəzifə hesab edirdi, çünki sərbəst iqtisadiyyatın, bazar iqtisadiyyatının inkişafını bunda görürdü. Nəticə etibarilə dövlət tərəfindən ayrı-ayrı dövrlərdə qəbul olunmuş “Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlığa Dövlət Yardımı Proqramı (1997-2000-ci illər)”, “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər)” Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarların sayının artmasına səbəb olmuşdur. Dövlət proqramları hal-hazırda, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.

Heydər Əliyevin yürütdüyü iqtisadi siyasət bir çox sahələri əhatə edirdi. “Torpaqdan, kənd təsərrüfatının potensialından səmərəli istifadə olunmalıdır” tezisini əsas tutan ümummilliyət lideri kənd təsərrüfatının inkişafı ilə əlaqədar da bir sıra islahatlar həyata keçirmişdi. Heydər Əliyev iqtisadi islahatlar yolu ilə kənd təsərrüfatının idarə olumasını, mülkiyyət formasını dəyişdirməyə çalışır və deyirdi: “Bu, ümumən iqtisadiyyatda, o cümlədən kənd təsərrüfatında strateji yolumuzdur.”

1994-cü ildə dövlət başçısı kənd təsərrüfatında olan problemlərin həlli istiqamətində 9 müşavirə keçirmişdir. 1995-ci il fevralın 18-də isə “Aqrar

islahatın əsasları haqqında” və “Sovxoz və kolxozların islahatı haqqında” qanun qəbul olundu. Həmçinin 1996-cı il iyulun 16-da “Torpaq islahatı haqqında” mühüm qanun qəbul edildi. Ümumilikdə 1995-2004-cü illər arasında aqrar sahədə 100-dən çox normativ-hüquqi akt qəbul olunmuşdur.

Vergi sistemi də Heydər Əliyevin hər zaman diqqət mərkəzində olmuşdur. Vergi işinin iqtisadiyyatımızın və bütün iqtisadi-maliyyə sistemi-mizin ən əsas bir sahəsi olduğunu qeyd edən böyük siyasətçi, eyni zamanda, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedən ölkə üçün birinci növbəli məsələnin vergilərin yığılması olduğunu göstərir. Bununla əlaqədar olaraq, Heydər Əliyev belə bir vacib amili də diqqətə çatdırır ki, əgər biz bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gediriksə və bu sahədə artıq bir çox nailiyyətlər əldə etmişiksə, demək, biz bazar iqtisadiyyatının ən əsas sahəsi olan vergi orqanlarının işinə gərək çox diqqət yetirək. [2, 93].

Bu siyasətə uyğun olaraq, 01 yanvar 2001-ci il tarixindən “Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi” qüvvəyə minmişdir. Bir sıra mühüm qanunlar – “Mədən vergisi haqqında” (1995-ci il), “Əmlak vergisi haqqında” (1995-ci il), “Müəssisələrin və təşkilatların mənfəət vergisi haqqında” (1996-cı il) qanunları qəbul edilmiş və qüvvədə olan qanunlara əlavə və dəyişikliklər edilmişdir. Vergi sistemini tənzimləməyə yönəlmiş bütün bu qanunlar Azərbaycanda vergi işini xeyli dərəcədə möhkəmlətməmişdi.

“Özəlləşdirmənin əsas məqsədi istehsalı artırmaq, iqtisadiyyatı inkişaf etdirməkdir. Əgər bu məqsədə nail ola bilmiriksə, demək, bu özəlləşdirmənin heç bir əhəmiyyəti olmayacaq, olan şeylərdə dağılacaqdır” [2, 104] deyən Heydər Əliyev bir sıra dövlət mülklərinin özəlləşdirilməsi nəticəsində dövlətə ödənilən verginin artmasına və milli büdcənin artımına nail olmuşdu.

İpək yolu qədimdən müasir dövrümüzdə qədər həmişə Avropa ilə Asiya arasında körpü rolunu oynamışdır. Əsrlər boyu iqtisadiyyatın, mədəniyyətin, elmin, sivilizasiyaların qarşılıqlı zənginləşməsinə kömək etmiş Böyük İpək Yolunun bu gün də onun üzərinə qoyulan ümidləri doğruldacağını, onun keçmişdən başlansa da, gələcəyə doğru gedən yol olduğunu deməklə, əslində, dahi lider İpək yolunun Azərbaycan ərazisindən keçməsinin, Azərbaycanın burada tranzit rolunu oynamasının ölkəmizə iqtisadi və maddi cəhətdən böyük imkanlar yaradacağını bildirdi.

1993-cü ilin may ayında Brüssel şəhərində keçirilmiş konfransda Avropa Komissiyasının TRASEKA (Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizi) Proqramının yaradılması təklifini irəli sürən 8 ölkədən biri də Azərbaycan Respublikası olmuşdur. Bununla bağlı Heydər Əliyev Tarixi İpək yolunun bərpası üzrə Bakıda keçirilmiş Beynəlxalq Konfransda etdiyi çıxışda (8 sentyabr 1998-ci il) Tarixi İpək yolunun bərpasının region xalqlarının yaxınlaşması və qarşılıqlı surətdə zənginləşməsi, yeni müstəqillik qazanmış

dövlətlərin istiqlaliyyətinin və suverenliyinin möhkəmlənməsi, bu dövlətlərdə bazar islahatlarının uğurla aparılması üçün güclü təkan verəcəyini, sülhün, sabitliyin və təhlükəsizliyin təmin olunmasına kömək göstərəcəyini demişdir.

Müstəqil Azərbaycanın neft strategiyasının Heydər Əliyevin əsərlərində əksi. Azərbaycanın iqtisadi inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb edən sahələrindən biri də neft sənayesidir. Heydər Əliyev dövlət başçısı kimi ən böyük uğurlarından birini də məhz neft sahəsində qazanmışdır. Geridə qalan müddət ərzində neft strategiyasının işlənib hazırlanmasını və realığa çevrilməyə başlanmasını xalqımızın mühüm nailiyyəti hesab edən ümummilli lider Azərbaycanın xarici dövlətlərin neft şirkətləri ilə müqavilələr bağlayaraq dünya iqtisadiyyatına qovuşmasını təmin etdiyini böyük qürur hissi ilə vurğulayırdı. Heydər Əliyev “Əsrin müqaviləsi” (20 sentyabr 1994-cü il) ilə neft strategiyasının inkişaf təməlini qoymuş, Bakı-Tbilisi-Ceyhan lahiyəsi ilə bu uğuru davam etdirmişdi. Xalqımızın dahi oğlu yazırdı: “Məhz böyük dövlətlərin, böyük ölkələrin, onların neft şirkətlərinin müstəqil Azərbaycan dövlətinə göstərdiyi etimadın nəticəsində “Əsrin müqaviləsi” imzalanmışdır. Ondan sonra isə tərəfdaşlarımızla, Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinə daxil olan şirkətlərlə və başqa xarici şirkətlərlə bizim gördüyümüz işlər dünyaya bir daha sübut etdi ki, birincisi, Xəzər dənizi, onun Azərbaycan sektoru zəngin neft və qaz yataqlarına malikdir, ikincisi, Azərbaycan dövləti ilə uzunmüddətli, etibarlı iş görmək olar” [2, 94, 95].

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin yeni 2001-ci il, yeni əsr və üçüncü minillik münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciətində müasir dövrdə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsində neft amilinə ayrıca diqqət yetirilir: “O, (yəni neft) Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, iqtisadiyyatın digər sahələrinin inkişaf etdirilməsi, yeni sahələrin yaradılması, xalqın rifah halının yüksəldilməsi kimi ali məqsədlərimizin uğurla həyata keçirilməsi üçün güclü bir vasitədir, əlverişli bir mənbədir. Tam qətiyyətlə demək olar ki, bu vasitədən səmərəli və məqsədyönlü istifadə etməklə, bu mənbədən lazımınca bəhrələnməklə biz yaxın gələcəkdə Azərbaycanı ən yüksək həyat səviyyəli ölkələrdən birinə çevirə biləcəyik.” [3, 9]

Azərbaycan tarixini ətraflı və geniş təhlil edən Heydər Əliyev Müraciətdə, çox düzgün olaraq, neftin XX əsr tarixində, xüsusilə xalqımızın və ölkəmizin iqtisadi inkişafının yüksələn xətlə davam etdirilməsində danılmaz rol oynadığını göstərir: “Başa çatmaqda olan XX əsr Azərbaycan xalqının taleyində mühüm rol oynamış bir dövr olmuşdur. Bəzi siyasətçilər XX əsri neft əsri adlandırırlar. Həqiqətən də, neftin bu əsrdə dünya siyasətində və iqtisadiyyatında oynadığı müstəsna rol danılmazdır. Azərbaycanın dünyada məhz neft mərkəzlərindən birinə çevrilməsi bizə bir çox xalqların neçə-neçə

əsr ərzində çatdığı zirvələri qısa müddətdə fəth etmək imkanı verdi.”

Neft, tarixi şəraitdən asılı olaraq bəzən xalqlara xoşbəxtlik, bəzən isə bədbəxtlik gətirmişdir. Bu qiymətli məhsul tarix boyu, bir çox digər nadir məhsullarla, sərvətlərlə yanaşı, ayrı-ayrı xalqların tarixində və dünyanın beynəlxalq münasibətlərində mühüm rol oynamışdır və bu rolunu müasir mərhələdə daha geniş miqyasda davam etdirməkdədir [4, 11]. Bununla bağlı olaraq Heydər Əliyev belə bir tarixi həqiqəti də nəzərə çatdırır ki, neft bazarları uğrunda gedən kəskin mübarizə dünyada qüvvələr nisbətinin formalaşmasına, beynəlxalq siyasətin gedişinə öz güclü təsirini göstərmiş, elə buna görə də bəzi xalqlar öz təbii sərvətlərinin tam sahibi olmaq uğrunda həmişə mübarizə aparmış və öz məqsədlərinin həyata keçirilməsinə bu və ya digər dərəcədə nail olmuşlar [4, 11].

Azərbaycan xalqının ümumdünya tarixindəki xidmətlərinə dərinləndirən bələd olan Heydər Əliyev Müraciətdə dünyada, o cümlədən keçmiş SSRİ ərazisində neft hasilatı, kadr hazırlığı, xüsusilə mütərəqqi qazma üsulları, həmçinin digər sahələrdə xalqımızın misilsiz rolunu ilk dəfə olaraq həm tarixçi alim kimi, həm də görkəmli siyasətçi kimi olduqca yüksək qiymətləndirmişdir: “XX əsrdə Azərbaycanın neft hasilatı, o cümlədən Xəzər dənizində neftçixarma sahəsindəki uğurları yüksək qiymətə layiqdir. Dünyada neft hasilatı sahəsində həyata keçirilmiş işlərin bir çoxu öz başlanğıcını Azərbaycandan götürmüşdür. Neçə-neçə qazma üsulları, neft texnologiyaları, dənizdə neft çıxarılması üçün yaradılmış nadir Neft Daşları şəhəri Azərbaycan mütəxəssislərini bu sahədə dünyada aparıcı mövqelərə çıxartdı. Keçmiş SSRİ-nin yeni yaranan neft rayonlarının “İkinci Bakı”, “Üçüncü Bakı” adlandırılması buna əyani sübutdur. Ölkəmizdə neftçixarmanın inkişafı elmin, Geologiya kimi, sənayenin neft maşınqayırması, neftayırma, boru-prokat istehsalı, kimya, neft kimyası kimi sahələrinin vüsət almasına təkan verdi. Azərbaycanda neftlə bağlı sahələr üzrə böyük alim və mütəxəssislər ordusu yarandı” [3, 8].

Heydər Əliyev neftin Azərbaycan xalqına, gələcək nəsillərə məxsus olduğunu, eyni zamanda, 1994-cü ildən həyata keçirilən neft strategiyasının əsas məna və prinsiplərinin xalqımızın rifahı naminə səmərəli istifadə etməkdən ibarət olduğunu xüsusilə qeyd edirdi.

Müstəqil Azərbaycanın dünya dövlətləri ilə iqtisadi əlaqələri Heydər Əliyevin çıxışlarında. Heydər Əliyev həmişə deyirdi: “Heç bir ölkə, ən böyük bir ölkə də yalnız öz çərçivəsində iqtisadiyyatını inkişaf etdirə bilməz.” [6]. Bu prinsipi əsas tutan ümummilliyət liderin o dövrdə böyük dövlətlərlə, o cümlədən beynəlxalq iqtisadi təşkilatlarla qurduğu iqtisadi əlaqələr bu gün də uğurla davam etməkdədir.

Dünyanın iqtisadi cəhətdən fəvqəldövləti olan ABŞ-la iqtisadi münasibətlər hər zaman Heydər Əliyevin diqqət mərkəzində olmuşdur. Bu mə-

nada Heydər Əliyevin Azərbaycan-Amerika ticarət palatasının və beynəlxalq anlaşma təşkilatı işgüzar şurasının üzvləri ilə görüşdəki çıxışını (Nyu-York, 29 iyul 1997-ci il) xüsusi vurğulamaq lazımdır: “Azərbaycan Sovet İttifaqı dağılandan sonra öz müstəqilliyini əldə etmiş, Qafqazda yerləşən bir ölkədir. Mən sizə bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan dövlət müstəqilliyi yolu ilə inamla gedir, bundan sonra öz dövlət müstəqilliyini əldən verməyəcəkdir. Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurulur. Azərbaycanın iqtisadiyyatı bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında qurulur və bu, iqtisadiyyatda bizim strateji yolumuzdur. Azərbaycan dünya iqtisadiyyatı üçün öz qapılarını açıbdır. Azərbaycan öz iqtisadiyyatını dünya iqtisadiyyatı ilə bağlamaq yolu ilə gedir. Azərbaycanın böyük təbii sərvətləri, iqtisadi potensialı vardır. Bu sərvətlərdən, potensialdan istifadə etmək üçün respublikamızın xarici sərmayəyə ehtiyacı vardır. Bunların hamısı Azərbaycanın bugünkü gerçəkliyini təşkil edir” [7]. Məhz ulu öndərin ABŞ-a səfərləri ABŞ-ın güclü maliyyə-kredit strukturlarının Azərbaycana maraq göstərən neft kompaniyalarına qoşulmasına səbəb oldu.

Azərbaycanın Avropa ölkələri ilə əlaqələri respublikamız üçün digər sahələrdə olduğu kimi iqtisadi sahədə də geniş imkanlar vəd edirdi. Bununla əlaqədar 17 aprel 1995-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Avropa Birliyi rəhbərləri ilə görüşmək üçün Belçikaya yola düşərkən Binə Hava Limanında jurnalistlərə verdiyi müsahibədə deyirdi: “Bu birlik və onun iqtisadi komissiyası Azərbaycana xeyli kömək-humanitar yardım edib, respublikamıza xüsusən taxıl məhsulları və başqa ərzaq malları göndərmişdir. Onlar ölkəmizin böhran vəziyyətindən çıxmasına kömək edirlər. Bu yardımın indən sonra da davam etdirilməsi üçün onların geniş bir proqramı var. Ona görə də Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq aləmdə mövqelərinin daha da möhkəmləndirilməsi və qarşımızda duran bütün məsələlərin, siyasi məsələlərin, o cümlədən Ermənistan - Azərbaycan münaqişəsinin aradan qaldırılması və Avropa Birliyinin, onun iqtisadi komissiyasının ölkəmizə köməyinin daha da artırılması üçün bu səfər çox əhəmiyyətlidir” [5, 16].

Heydər Əliyevin başçılığı altında Azərbaycan Respublikası İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Beynəlxalq Valyuta Fondu, Qara Dəniz Hövzəsi Ölkələri İqtisadi Əməkdaşlığı, Ümumdünya Bankı və digər sərbəlləşdirilmiş beynəlxalq iqtisadi təşkilatlarla əməkdaşlıq edirdi. Dahi şəxsiyyət 1995-ci il 5 dekabr tarixində Parisdə Ümumdünya Bankının təşkil etdiyi "Azərbaycan üçün investisiyalar" beynəlxalq konfransının açılış mərasimindəki çıxışında dünya maliyyə sisteminə, dünya iqtisadiyyatına qoşulmağın ən mühüm vasitəsini məhz Ümumdünya Bankı ilə əməkdaşlığı daha da genişləndirməkdə gördüyünü və həm Ümumdünya Bankı üçün, həm də Azərbaycana maraq göstərən digər dövlətlər üçün ölkəmizin layiqli tərəfdaş olacağını əminliklə bildirmişdir.

Nəticə. Azərbaycan müstəqilliyini bərpa etdikdən bu günə qədər dövlət quruculuğu, iqtisadi dirçəliş, ictimai-siyasi və sosial həyatda inkişaf dövrünü əhatə edən bütöv bir epoxası ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə sıx bağlıdır. Azərbaycan hələ onun hakimiyyətinin birinci mərhələsində-1969-1982-ci illərdə, respublikada güclü iqtisadiyyatın əsasının qoyulması nəticəsində qısa bir zamanda yüksək iqtisadi inkişafa nail olmuşdu. Bu isə ulu öndərin həm görkəmli siyasətçi, peşəkar dövlət xadimi olması, həm də yüksək iqtisadi savadı və xalq təsərrüfatına dərinlən bələd olması ilə birbaşa bağlı idi. Elə buna görə də Heydər Əliyevin iqtisadi baxışları, həmçinin Heydər Əliyev irsində iqtisadi-sosial aspektlərin araşdırılması çox mühümdür.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev H.Ə. Müdrik fikirlər: iyun 1993 - 1998 oktyabr: I kitab. - Bakı: Çarşıoğlu, - 2008, - 399 s.
2. Əliyev H.Ə. Müdrik fikirlər: oktyabr 1998 - 2003 oktyabr: II kitab. - Bakı: Çarşıoğlu, - 2009, - 415 s.
3. Əliyev H.Ə. Azərbaycan XXI əsrin və üçüncü minilliyin ayrıcında. - Bakı: XXI-Yeni Nəşrlər Evi, - 2001, - 56 s.
4. Hüseynova L.Ə. Heydər Əliyev irsində Azərbaycan tarixi məsələləri. - Bakı: Təhsil, - 2011, - 213 s.
5. Bakı – Brüssel, Azərbaycan – Avropa İttifaqı münasibətəri. - Bakı: - Heydər Əliyev irsini araşdırma mərkəzi, - 2011, - 413 s.
6. Heydər Əliyev və Azərbaycanda İqtisadi Dirçəliş // <https://haydaraliyevcenter.wordpress.com/heyder-eliyev/heyd%C9%99r-%C9%99liyev-v-%C9%99-az%C9%99rbaycanda-iqtisadi-dir%C9%99lis/>
7. Azərbaycan-Amerika ticarət palatasının və beynəlxalq anlaşma təşkilatı işgüzar şurasının üzvləri ilə görüşdə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin çıxışı - Nyu-York, 29 iyul 1997-ci il // <https://lib.aliyevheritage.org/az/607838.html>

ТРУДЫ ГЕЙДАРА АЛИЕВА КАК ИСТОЧНИК ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ НЕЗАВИСИМОГО АЗЕРБАЙДЖАНА

Эльнур Н.АБИЛОВ

РЕЗЮМЕ

Гейдар Алиев дважды возглавлял Азербайджан, и оба раза поставил Азербайджан на путь развития, спасая его упадка и кризиса. А это, в свою очередь, напрямую было связано с его мировоззрением в плане экономики. В своих произведениях, выступлениях и речи великий лидер всегда подчеркивал необходимость осуществления экономических реформ для развития экономики Азербайджана, а также создания благоприятных условий для притока иностранных инвестиций в Азербайджан, создания благоприятных условий для развития частного сектора в Азербайджане. Кроме того, в основу его выступлений и докладов на экономические темы была положена тема представления миру энергетических ресурсов Каспийского моря. Гейдар Алиев

, как он сам говорил, расценивал эту инициативу как “особую деятельность азербайджанского государства перед мировым сообществом.”

Ключевые слова: Гейдар Алиев, экономическое развитие, нефтяная стратегия, экономическая реформа, экономические отношения.

HEYDAR ALIYEV'S WORKS AS A SOURCE TO STUDY THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF INDEPENDENT AZERBAIJAN

Elnur N.ABILOV

SUMMARY

Heydar Aliyev ruled Azerbaijan twice and in both cases saved Azerbaijan from decline and crisis and put it on the path of development. This was directly related to his economic outlook. In his writings and speeches the great leader has always emphasized the implementation of economic reforms to develop the economy of Azerbaijan, as well as the influx of foreign investment in Azerbaijan, the creation of favorable conditions for foreign investors in Azerbaijan and the development of the private sector in Azerbaijan. In addition, the initiative to present the energy resources of the Caspian Sea to the world formed the basis of his speeches and reports on economic issues. In his own words, Heydar Aliyev assessed this initiative as “a special service of the Azerbaijani state to the world community.”

Keywords: Heydar Aliyev, economic development, oil strategy, economic reform, economic relations